

Nosson Genss

Kantonistid ja sünagoog

Katkend raamatust “Zur Geschichte der Juden in Eesti” (Juutide ajaloost Eestis),

Tartu, 1933

Tõlgitud saksa keelest tõenäoliselt autori poolt.

Praeguse koguduse asutamisaastat võib määratleda umbes 1820. aastale. Tookord elasid vaid mõningaid juute Tallinnas püsivalt. Juudi sõjaväelasi paigutati siia ümber. Ka enam kui 100 juudi kantonisti (alaealised, keda valmistati ette sõjaväeteenistuseks) leidis Tallinnas. Need kuigi enamasti lapsed, ometi osaliselt juba hääleõiguslikud, s.o. üle 13 aasta vanad, ja sõjaväelased püüdsid asutada palvemaja. Selle kavatsuse teostamisel seisis lastel määratud raskusi teel.

Kantonistide kohtlemine oli eriti julm. Jakob Kuklinsky, korsetitegija, üks praeguse juudi koguduse esimesi liikmeid, pöördus kaebusega Eesti kubermanguvalitsuse poole kantonistide pataljoni – komandöride julmuse vastu. Kahtlusetult omas see kaebus kaalukaid põhjusi, ent mida suutis teha korsetitegija komandöridele? Kuidas võis olla säääl kõnet sünagogi asutamisest, kui sõjaväevõim püüdis kõigi vahenditega juudi kantoniste astuma ristiisku? Kuidas võis üldse kerkida sünagogi asutamismõte, kui salajaselt jumalateenistusel tabatud osavõtjaid karistati kõige julmemalt ja koguni piinati!¹

Ja ometi õnnestus kantonistidel avada palvelat. Sellest räägib Jakob Lüfschütz oma mälestustes. Ta jutustab nimelt „kummalise“ loo, kuidas väikesed kantonistid saavutasid

¹ Samas töös toob N. Genss järgmiseid andmeid ristiisku ümberastumisest, mis on võetud Ernst Kluge raamatust „Biostatik der St. Reval für die Jahre 1834-1862“, Reval, 1867.

1834 - 1	1841 - 2	1848 - 1	1855 - 4
1835 - 1	1842 - 3	1849 - 3	1856 - 3
1836 - 2	1843 - 3	1850 - 1	1857 - 2
1837 - 4	1844 - 110	1851 - 5	1858 - 2
1838 - 1	1845 - 4	1852 - 6	1859 - 0
1839 - 4	1846 - 6	1853 - 97	1860 - 1
1840 - 1	1847 - 5	1854 - 44	1861 - 0

115 juuti 10-14 aastased, 141 juuti 15-19 aastased

palvela avamisloa. Tõenäoliselt on see sama palvela, mis asus tol ajal Wismari tänaval. Seda tänavat mainitakse palvela asukohana linnavalitsuse protokolliraamatus 1846. a. Nimelt, et Toomsilla läheduses asus juudi palvela. See vastab nüüdsele Kaarli puistetele ja täpsemalt võime määratleda selle kohaks Wismari tänava.

Keegi härra, Tallinnas sündinud, nüüd juba 80-aastane, mäletab oma lapsepõlvest, et ta on kuulnud Wismari tänaval ühes majas palvetamis-üminat ja usub, et oli tegemist juudi süagogiga. Süagogi eelmise sajandi 50-dail aastail mainib ka Kluge oma raamatus „Biostatik der Stadt Reval“. „Seda ühe rabbi poolt peetud jumalateenistust süagogis külastasid juudid, enamasti käsitööga tegelevad sõdurid, kes eriti Leedust olid pärit“.

